

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. IV, 3

SECTIO B

1.VII.1949

Z Zakładu Geografii Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego U. M. C. S.
Kierownik: prof. dr Adam Malicki

Adam MALICKI

**Osadnictwo polskie w Bośni w 1938 r.
(The Polish settlements in Bosnia — 1938 y.)**

Emigracja polska na półwysep Bałkański odbywała się równocześnie z emigracją licznych rzesz naszych rodaków do Ameryki. Podobnie jak na lądzie amerykańskim, a w szczególności w Brazylii, tak i przewaga osad polskich w Bośni powstawała na terenach oczyszczonych przez karczunek ze starych lasów.

O stanie naszej kolonizacji na obszarze Jugosławii w latach następujących bezpośrednio po pierwszej wojnie światowej — jesteśmy dobrze poinformowani na podstawie obszernego artykułu Tadeusza Lubaczewskiego, drukowanego w „Polityce“ z 1922 r. W tymże artykule podano też historię polskiego osadnictwa w Bośni, oraz cytowane są dawniejsze wzmianki, dotyczące tej sprawy.

W latach 1920—22 zanosilo się na likwidację osadnictwa polskiego w Jugosławii. Próby powrotu do kraju jednak nie powiodły się na skutek trudności wynikłych z inflacji pieniężnej. Zmuszeni do pozostania na miejscu, osadnicy polscy, choć nie tworzyli nowych osad na karczunkach leśnych, to jednak stale powiększali tereny przez siebie zagospodarowane i zasiedlone. Dopiero po zakończeniu drugiej wojny światowej osadnicy nasi mogli powrócić do kraju. Opuszczając masowo swe dotychczasowe gospodarstwa w Bośni, przenieśli się do powiatu bolesławieckiego, oraz do powiatów sąsiednich, przyczyniając się w ten sposób do repolonizacji naszych ziem śląskich.

Choć więc osadnictwo polskie w Bośni w tej chwili — faktycznie biorąc — już nie istnieje, tych kilka słów niech posłuży za rodzaj dokumentu,

naświetlającego charakter byłego naszego osadnictwa w Bośni, oraz świadczącego o tężyznie polskiego rolnika oraz jego zdolnościach życiowych nawet w prymitywnych warunkach.

Dotychczas o pochodzeniu osadników polskich w Bośni wiedzieliśmy tyle, że wywodzili się oni z powiatów byłej Galicji, mniejsza zaś ich część pochodziła z Wołynia i z obszaru dzisiejszego województwa Lubelskiego. W niektórych koloniach odgrywali poza tym pewną rolę przesiedleńcy z Bukowiny. Próby uzyskania dokładniejszych danych dla tej kwestii przez ustne wywiady czynione podczas dwutygodniowej wędrowki (lipiec 1938 r.), prowadzącej z Banja Luki przez Hrvacani dalej przez wsi: Devetina, Kokori, Dubrava, Lišnja, Prnjavor, Babanovci, Kalendarovci, Jadovica, Kunova, Rakovac, Novi i Stari Martinac, Trošelj, nie dały pożądaných rezultatów. Pierwsi koloniści w przeważnej części już nie żyli a ich potomkowie nie potrafili odtworzyć dostatecznie jasnego obrazu rzeczywistego.

Oryginalne materiały powszechnego spisu ludności z 1910 r., dotyczące czysto polskiej i największej kolonii — Novi Martinac (Nowy Martyniec), które odnalazłem u sołtysa tej gromady, pozwoliły oświetlić bliżej sprawę pochodzenia kolonistów. Z arkuszy spisowych wynotowano miejsca urodzenia ludności Nowego Martyńca, pozostającej w związkach małżeńskich. Na podstawie tych danych sporządzono wykaz dorosłej ludności Nowego Martyńca według miejsc urodzenia i miejsc ostatniego pobytu przed przybyciem do Bośni. Wskazówkami odnośnie zmiany miejsca pobytu poszczególnych rodzin były daty i miejsca urodzeń dzieci. Na tej podstawie można było odtwarzać poszczególne etapy wędrowek rodzin, które zmieniając miejsca pobytu, znalazły się w końcu na terenie Bośni. Tak np. w jednym przypadku rodzice urodzeni w powiecie mieleckim, przenoszą się do powiatu kałuskiego, co stwierdzamy na podstawie urodzenia się tam pierwszego syna w 1892 r. Z kolei wędrują oni do Brazylii (drugi syn urodzony w stanie Parana w 1896 r.), po czym powracają do powiatu kałuskiego (dwie córki urodzone w latach 1902—1905 w pow. Kałusz), a wreszcie przybywają do Bośni. Jeśli jednak możemy łatwo odtworzyć wędrowki małżeństw, które posiadały potomstwo już przed przybyciem do Bośni, to nie potrafimy niczego powiedzieć o zmianach miejsc pobytu małżeństw bezdzietnych.

W wykazie miejsc urodzenia i ostatniego pobytu sporządzonego powiatami zwraca pokaźna ilość powiatów, z których rekrutują się mieszkańcy jednej tylko wsi Nowego Martyńca. Według danych, które można było zebrać drogą ustnych informacji od mieszkańców innych wsi wynika, że i struktura pochodzeniowa pozostałych osad polskich w Bośni zasad-

Wykaz powiatów urodzenia i powiatów ostatniego pobytu dorosłych mieszkańców Nowego Martyńca, objętych spisem ludności z 1910 r.

(The list of districts of births and last dwelling places of adult inhabitants Nowy Martyniec, included in the census of the year 1910).

Lp.	Nazwa powiatu The name of the districts	Ilość urodzonych w obrębie powiatu The number of births in the district	% w stosunku do ogólnej ilości % in relation to the general amount	Ilość ludności mieszkającej w danym powiecie przed jej wyruszeniem do Bośni The number of people living in district befor their arrival to Bosnia	% w stosunku do ogólnej liczby % in relation to the general amount
I	II	III	IV	V	VI
1	Bochnia	8	1,9	4	0,9
2	Bóbrka	—	—	6	1,4
3	Brzesko	6	1,4	3	0,7
4	Buczacz	10	2,4	10	2,4
5	Cieszanów	1	0,2	1	0,2
6	Dąbrowa	4	0,9	1	0,2
7	Jarosław	2	0,4	—	—
8	Kałuż	—	—	2	0,4
9	Kolbuszowa	10	2,4	2	0,4
10	Limanowa	3	0,7	1	0,2
11	Lwów	—	—	4	0,9
12	Łańcut	23	5,6	12	2,8
13	Mielec	10	2,4	2	0,4
14	Myślenice	2	0,4	1	0,2
15	Nisko	106	25,9	45	11,0
16	Podhajce	1	0,2	1	0,2
17	Rohatyn	—	—	4	0,9
18	Ropczyce	2	0,4	—	—
19	Rudki	1	0,2	—	—
20	Rzeszów	11	2,6	3	0,7
21	Sanok	1	0,2	1	0,2
22	Skałat	1	0,2	1	0,2
23	Sokal	1	0,2	1	0,2
24	Stanisławów	1	0,2	1	0,2
25	Stryj	1	0,2	0	—
26	Tarnobrzeg	70	17,1	36	8,8
27	Tarnopol	1	0,2	1	0,2
28	Tarnów	1	0,2	—	—
29	Tłumacz	2	0,4	2	0,4
30	Wadowice	1	0,2	1	0,2
31	Żywiec	3	0,7	2	0,4
32	Hrubieszów	2	0,4	1	0,2
33	Ilża	4	0,9	7	1,7
34	Janów Lubelski	41	10,0	67	16,4
35	Kalisz	1	0,2	1	0,2
36	Krasnystaw	12	2,9	16	3,9
37	Lublin	9	2,2	22	5,2
38	Łuków	—	—	2	0,4
39	Opatów	—	—	2	0,4
40	Puławy	10	2,4	15	3,6
41	Radom	1	0,2	1	0,2
42	Tomaszów Lubelski	13	3,1	16	3,9
43	Włodzimierz Wołyński	18	4,4	94	23,0
44	Zamość	1	0,2	—	—

Dalszy ciąg wykazu

I	II	III	IV	V	VI
45	Gura Humora (Bukowina)	8	1,9	10	2,4
46	Opawa (Śląsk)	1	0,2	1	0,2
47	Trzebowa (Morawy)	1	0,2	1	0,2
48	Uherski Brod (Morawy)	1	0,2	1	0,2
49	Uherskie Hradiste (Morawy)	1	0,2	1	0,2
	Niemcy	1	0,2	—	—
	Stany Zjednoczone	1	—	2	0,4
		408		408	

niczko nie różniła się od obrazu uzyskanego dla Nowego Martyńca na podstawie oryginalnych arkuszy spisowych¹⁾.

W wykazie miejsc urodzenia i ostatniego pobytu dla Nowego Martyńca uderza, że ilość urodzonych w obrębie powiatu odbiega nieraz bardzo znacznie od ilości ostatnio zamieszkujących w danym powiecie. Z porównania cyfr obu kolumn wynika, że ludność dorosła Nowego Martyńca składała się w 1910 r. w przewadze z osobników urodzonych w powiatach b. Galicji (283 osób na 408 ogółem), gdy na powiaty b. zaboru rosyjskiego przypadła mniejsza liczba (112 osób). Przed przybyciem do Bośni zamieszkiwali oni jednak przeważnie powiaty b. zaboru rosyjskiego (244 osobników wobec 148 zamieszkujących powiaty b. zaboru austriackiego).

Potwierdzenie tego faktu uzyskujemy z porównania dwu map. Na mapie I-szej, sporządzonej na podstawie liczb kolumny IV. wykazu mieszkańców Nowego Martyńca wybijają się przede wszystkim powiaty b. Galicji, a w szczególności powiaty, położone na Nizinie Sandomierskiej (pow. Nisko i Tarnobrzeg), oraz sąsiadujący z nimi powiat Janów Lubelski (obecny powiat Kraśnik), b. Królestwa Kongresowego. Na mapie II-giej, sporządzonej na podstawie cyfr VI-ej kolumny wykazu, wybija się na plan pierwszy powiat Włodzimierz Wołyński, a następnie dopiero zaznaczają się powiaty położone na Nizinie Sandomierskiej. Generalnie biorąc na mapie tej intensywniej wybijają się powiaty b. Królestwa Polskiego i Wołynia w porównaniu z mapą pierwszą. Pojawiają się też na niej nowe

¹⁾ Oto kilka przykładów dla potwierdzenia tego zdania: Na małe skupienie polskich rodzin w Hrvacanach, składające się z 6 rodzin — według informacji zebranych na miejscu — złożyły się osoby, które przybyły z pow.: Zborów, Trembowla, Stanisławów i Buczac. Ludność Devetiny składała się z osób, które przybyły z powiatów: Tomaszów Lubelski, Buczac, Brzeżany, Tarnopol, Sokal, Rawa Ruska, Włodzimierz Wołyński, Hrubieszów i z bliżej nieokreślonego powiatu bukowińskiego. Według zapodań — ludność Kunowy rekrutowała się z przybyszów z pow.: Nisko. Podhajce, Buczac, Zbaraż, z powiatów woj. lubelskiego i z okolic Krakowa.

powiaty, zwłaszcza na obszarze b. Galicji wschodniej, a zanikają natomiast niektóre powiaty położone na zachodzie tej dzielnicy.

Porównanie obu map pozwala na uchwycenie procesu emigracyjnego bezrolnych i małorolnych, którzy emigrowali z byłej Galicji do przyległych powiatów województwa lubelskiego oraz na Wołyń. Pewna ilość przybyłych do tych obszarów wchodziła w związki małżeńskie z ludnością miejscową, a gdy nadszedł okres emigracji do Bośni, z elementem uro-

Ryc 1. Powiaty urodzeń ludności Nowego Martyńca.

The districts of births of adult inhabitants of Polish village Nowy Martyniec in Bośnia.

dzonym na terenie małopolskim pociągnął na Półwysep Bałkański również i element urodzony w b. Królestwie i na Wołyniu. To tłumaczy silniejsze zaznaczenie się tych powiatów na mapie II-giej.

Tereny polskiego osadnictwa w Bośni, mimo że po pierwszej wojnie światowej zostały oddzielone od Polski trzema granicami państwowymi, nie przestały i nadal przyciągać naszych emigrantów. W latach między pierwszą i drugą wojną światową przybyło z Polski do Bośni jeszcze kilkadziesiąt nowych rodzin, zwykle na skutek wezwań krewnych, przebywających już na obszarze Jugosławii. Świeżo przybywający osiedlali się z reguły na ziemiach wykupywanych za gotówkę od miejscowej ludno-

ści²⁾. Napływanie nowego elementu z Polski do Jugosławii po 1920 roku było możliwe przede wszystkim na skutek znacznej różnicy cen płaconych za ziemię w Polsce i w Jugosławii. Ta właśnie różnica cen ziemi była też przyczyną, która uniemożliwiła w tych latach powrót naszych kolonistów z Bośni do Polski.

Na stały wzrost elementu polskiego w Bośni składał się nie tyle przyływ nowych sił z zewnątrz, lecz przede wszystkim duży przyrost natu-

Ryc. 2. Powiaty ostatniego pobytu ludności Nowego Martyńca.
The districts of last dwelling of the inhabitants of Nowy Martyniec.

ralny osadników. Rodziny kolonistów polskich w Bośni odznaczały się rzadko spotykaną wielką liczebnością. Przeciętna rodzina osadnika liczyła od 6-ciu do 9-ciu głów. Rodziny z liczbą dzieci mniejszą niż 5. należały do rzadkości.

Duży przyrost naturalny spowodować mógłby w krótkim czasie całkowite rozdrobnienie gospodarstw i zubożenie kolonistów, gdyby nie istniały możliwości wychodźstwa poza obręb macierzystych osad. Osad-

²⁾ Ze znanych mi przykładów należy zanotować: przybycie w latach 1920—1928 z Polski 2 rodzin do kolonii Vucjak, 1 rodz. do kol. Strbci w 1927 r., 1 rodz. w 1927 do Kunowej, 1 rodz. w 1927 do Sariniec, 2 rodz. w 1921 do Babanowic. 1 rodz. w 1928 do Konjuhowiec, 2 rodz. po 1920 do Czorli, 3 rodz. w 1928 i 1 rodz. w 1934 do Kalendarowic, 2 rodz. w 1928 do Rakowca, 2 rodz. w 1928 do Iliczan, 1 rodz. do St. Martyńca w 1930 roku i 1 rodz. w 1937 roku.

Urodzenia i zgony
w parafii Rakovac (Rakowiec)
w okresie 1923 — 1937

The births
and deaths in Rakovac parish during
the period of 1923 — 1937

Rok Year	Urodzenia Births	Zgony Deaths	Przyrost Increase
1923	44	34	10
1924	55	16	39
1925	58	19	39
1926	79	28	51
1927	68	29	39
1928	73	22	51
1929	76	28	48
1930	74	25	49
1931	77	33	44
1932	87	29	58
1933	77	31	46
1934	87	27	60
1935	95	27	68
1936	87	19	68
1937	99	23	76

nicy, otrzymawszy w Bośni działki o średniej wielkości 10 ha w jednej całości, tylko w ostateczności godzili się z koniecznością dzielenia gospodarstw na mniejsze części. Aby zaś utrzymać pierwotną wielkość gospodarstw musiano wysyłać dorastającą młodzież poza macierzyste osady. Młodzież emigrowała na sąsiednie tereny, do innych części Jugosławii i kierowała się także poza granice tego państwa.

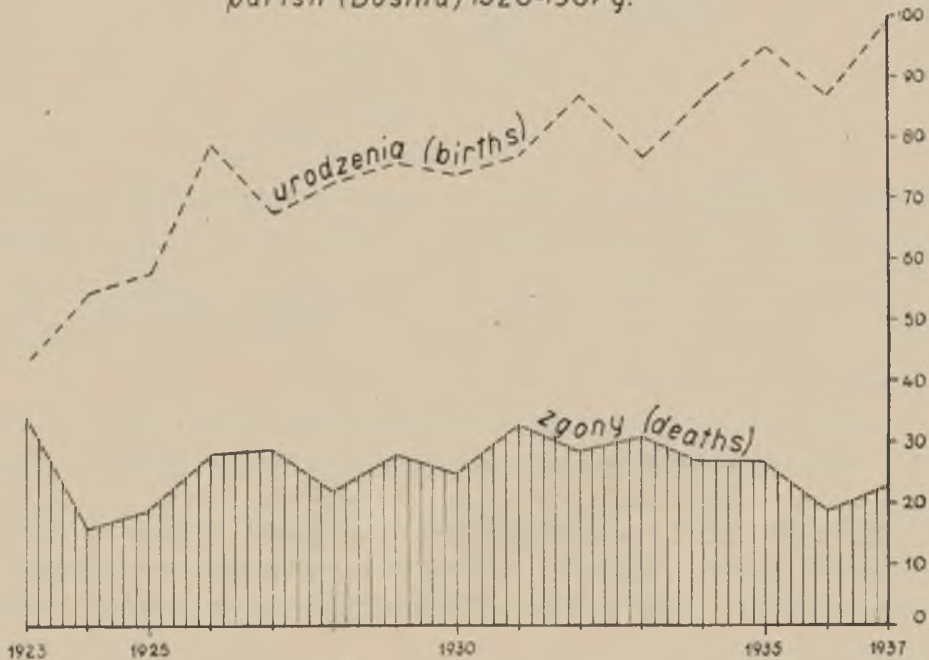
Emigracja zamorska z osad polskich w Bośni szła głównie do Brazylii. Główne nasilenie wychodźstwa do Brazylii miało miejsce w latach 1924—1930 i objęło około 150 rodzin. Największego kontyngentu wychodźców do Brazylii dostarczyły duże osady polskie: Nowy Martyniec, Rakowiec, Kunowa i Gumjera. W tym czasie wyjechało też kilkanaście rodzin polskich z Bośni do Stanów Zjednoczonych, oraz ponad sto rodzin na stały pobyt do Francji.

Mniejszym powodzeniem cieszyło się wychodźstwo do powiatów sąsiadujących z głównym terenem kolonizacji polskiej w obrębie Jugosławii. Stosunkowo także mała liczba Polaków usadowiała się na stałe w miastach i miasteczkach jugosłowiańskich z powodu trudności uzyskania pracy. Znacznie już żywszy był ruch sezonowy, kierujący pewne ilości rąk do pracy przy wyрубie lasów i pracy w tartakach Słowenii, oraz w okresie robót polnych do większych gospodarstw w powiatach Sławonii. Do pracy przy winnicach wyjeżdżało rok rocznie z niektórych osad pol-

skich po kilkadziesiąt osób. Największe jednak znaczenie dla utrzymania życiowych sił polskiego osadnictwa w Bośni posiadała powolna i stopniowa infiltracja na sąsiednie tereny, zamieszkałe przez ludność serbsko-chorwacką. Infiltracja ta dokonywała się przez wykupywanie ziemi z rąk ludności prawosławnej względnie mahometańskiej, a gdzie to napotykało na trudności, przez długoletnie dzierżawy ziemi.

URODZENIA I ZGONY W PARAFII RAKOVAC (BOŚNIA) W OKRESIE 1923-1937r.

*The births and deaths in Rakovac
parish (Bosnia) 1923-1937y.*

Pęd do nabywania ziemi i zakładania na nich nowych gospodarstw był głównym motywem wszelkiej działalności osadników polskich w Bośni. W tym kierunku wyładowywała się niezmożona energia polskiego rolnika, z którym nikt nie mógł wytrzymać konkurencji na terenie Bośni.

Jeśli osadnik polski nie miał już żadnej możliwości nabycia ziemi na własność, brał gospodarstwa prawosławnych i mahometańskich sąsiadów w dzierżawę, względnie przystępował z nimi do spółki nawet na ogromnie

ciężkich warunkach systemu zwanego „połowina“³⁾). Mimo ciężkich warunków takiej spółki, wchodzący w nią osadnik polski po kilku, lub kilkunastu latach wytężonej pracy zdobywał się z reguły na kupno własnego gospodarstwa.

Przy pomocy tych wszystkich wyżej wspomnianych sposobów, obszar, na którym rozrzucone były tylko luźne kolonie polskie stopniowo nasycał się coraz bardziej elementem polskim. Stan osadnictwa polskiego na terenie północnej Bośni (powiaty, Banjaluka, Bosanska Gradiška, Derventa i Prnjavor) w latach bezpośrednio poprzedzających wybuch drugiej wojny światowej przedstawia mapa 3-cia (poza tekstem). Mapa ta ograniczona do obszarów, na których rozpoczynała się kolonizacja w Bośni przy pomocy ubiegłego wieku, nie obejmuje wszystkich terenów ostatnio zasiedlonych przez Polaków. Brak na tej mapie zarówno starej osady Dombrowy (pow. Bosanski Novi) powstałej w 1899 r. jak i tych nowych skupień polskich, które powstały po 1930 r. na parcelowanych gruntach w sławońskich powiatach: Nasice, Donji Miholac i Slavonska Slatina, a wśród których wymienić trzeba przede wszystkim Bakšić Lug o 26 polskich rodzinach i Listrovac o 22 rodzinach. Uzupełnieniem mapy jest spis rolnych skupień osadników polskich w Bośni i na najbliższych terenach. podający oprócz nazw w języku serbskim w pewnych razach także nazwy polskie oraz stan liczbowy Polaków z roku 1938. W wykazie tym pominięto ówczesnych obywateli polskich, narodowości ukraińskiej, którzy w szeregu osad byli przemieszani z naszymi kolonistami, a którzy przybyli do Bośni w latach głównie 1892—1914 z obszaru b. Galicji Wschodniej, tj. obecnego obwodu drohobyckiego, lwowskiego, tarnopolskiego i staniśławowskiego Zachodniej Ukrainy.

Wykaz osad, skupiających więcej niż 5 rodzin polskich w 1938 r., położonych na obszarze Bośni i terenach najbliższej przyległych.

(The list of settlements, comprising more than 5 Polish families, situated of the terrain of Bosnia and the adjacent areas in 1938 y.)

1. Babanovci (Babinowce) pow. Prnjavor, 20 rodz.
2. Bakinci Donji i Gornji (Bakińce) pow. Banja Luka, 100 rodz
3. Bakšić Lug, pow. Nasice, 26 rodz.
4. Cadjavicki Lug, pow. Donji Miholac, 6 rodz.

³⁾ System polegał na tym, że właściciel gospodarstwa zdawał je całkowicie w ręce spółnika, który ponosił wszelkie wydatki i ciężary, oraz wykonywał robociznę, oddając ponadto właścicielowi połowę zbiorów.

5. Celinować (zw. też Cerovljani) Celinowacz), pow. Gradiška, 100 rodz.
6. Čorle pow. Prnjavor, 7 rodz.
7. Čukali (Czukale) pow. Prnjavor, 30 rodz. 176 głów.
8. Detlak, pow. Derventa, 20 rodz.
9. Devetina (Dziewięcina), pow. Prnjavor, 110 rodz.
10. Dombrova (zw. też Pastireva) pow. Bos. Novi, 50 rodz.
11. Dubrava St. i Nova (Dąbrowa), pow. Prnjavor, 189 rodz.
12. Galipovci (Galipowce), pow. Prnjavor, 15 rodz.
13. Glogovac, pow. Prnjavor, 6 rodz.
14. Grabašnica, pow. Prnjavor, 70 rodz.
15. Grabik Ilova, pow. Prnjavor, 12 rodz.
16. Gumjera, pow. Prnjavor, 270 rodz.
17. Hrvačani, pow. Prnjavor, 6 rodz.
18. Iličani (Iliczany), pow. Prnjavor, 100 głów.
19. Jedovica, pow. Prnjavor, 35 rodz.
20. Jošike, pow. Prnjavor, 15 rodz.
21. Kalendarovci (Kalendarowce), pow. Derventa, 20 rodz.
22. Kamenica (Kamienica), pow. Prnjavor, 5 rodz.
23. Karači (Karacze), pow. Prnjavor, 13 rodz.
24. Klenik, pow. Donji Mihalac, 8 rodz.
25. Kokorski Lug, pow. Prnjavor, 14 rodz.
26. Konjuhovac (Koniuchowce), pow. Prnjavor, 28 rodz.
27. Kukavica, pow. Dervnta, 10 rodz.
28. Krečani (Kreczany), pow. Derventa 10 rodz.
29. Karajzovac (Krajzowce), pow. Bosanska Gradiška, 10 rodz.
30. Kukulje, pow. Bos. Gradiška, 8 rodz.
31. Kunova, pow. Prnjavor, 120 rodz.
32. Lepenica, pow. Prnjavor, 25 rodz.
33. Laminci, pow. Bos. Gradiška, 8 rodz.
34. Lišnja wraz z okolicą, pow. Prnjavor, 55 rodz.
35. Lužani, pow. Derventa, 5 rodz.
36. Mačino Brdo, pow. Prnjavor, 17 rodz.
37. Mahovljani, pow. Banja Luka, 25 rodz.
38. Malici pow. Derventa, 5 rodz.
39. Martinac Novi, pow. Prnjavor, 1677 głów w 1931 roku, około 1800 gł. w 1938 roku
40. Martinac Stari, pow. Prnjavor 18 rodz.
41. Miljevać (Milewacz), pow. Bos. Gradisška, 100 rodz.
42. Modran, pow. Derventa, 5 rodz.
43. Mravica Srpska, pow. Prnjavor 9 rodz.

44. Nova Topola (dawna nazwa Windhorst), pow. Bos. Gradiška, 20 rodz.
45. Novo Selo, pow. Derventa, 15 rodz.
46. Nožicko, pow. Prnjavor, 15 rodz., 134 głów
47. Osojka, pow. Derventa, 8 rodz.
48. Paremija, pow. Prnjavor, 7 rodz.
49. Pleani (Plehany), pow. Derventa, 6 rodz.
50. Prosjek, pow. Prnjavor, 10 rodz.
51. Prnjavica, pow. Prnjavor, 7 rodz.
52. Prnjavor pow. Prnjavor, 25 rodz.
53. Rakovac (Rakowiec), pow. Prnjavor, 40 rodz.
54. Selišće, pow. Prnjavor, 40 rodz.
55. Sitnež, pow. Prnjavor, 15 rodz.
56. Smrtić Donji (Śmiertnica) pow. Prnjavor, 5 rodz.
57. Smrtić Gornji (Śmiertnica), pow. Prnjavor, 20 rodz.
58. Srdjevici (Srdzewice), pow. Prnjavor, 60 rodz.
59. Staro Petrovo Selo, pow. Nowa Gradiška, 18 rodz.
60. Strbci, pow. Prnjavor, 21 rodz.
61. Sušnjari, pow. Derventa, 10 rodz.
62. Trošelji (Troszelje), pow. Bos. Gradiska, 20 rodz.
63. Vučjak (Wuczjak), pow. Prnjavor, 7 rodz.

Osady wymienione w spisie liczyły razem 2117 rodzin. Ponadto znana było dokładna liczba mieszkańców Iliczan w ilości 100 głów, oraz Nowego Martyńca w ilości 1.800 głów. Aby obliczyć ogólną liczbę Polaków w Bośni w 1938 roku, uwzględnić trzeba także rodziny skupień polskich, liczących poniżej 5 rodzin rozprószonych zarówno na obszarze Bośni jak i w pozostałych częściach Jugosławii.

Opierając się na danych, dotyczących ilości rodzin i ilości głów Polaków we wsi Čukali (30 rodzin — 176 głów) i dla wsi Nožicko (15 rodzin — 134 głów) przyjąć trzeba dla polskiej rodziny w Bośni mnożnik 7. Mnożąc liczbę rodzin, żyjących w podanych wyżej osadach przez 7 i dodawszy do tego około 200 rodzin żyjących w osadach niewymienionych, doliczywszy ponadto bezwzględną ilość mieszkańców Iliczan i Nowego Martyńca, otrzymamy w wyniku sumę przenoszącą 18.000 głów — jako względnie ściśle obliczoną liczbę Polaków, przebywających w Jugosławii w przededniu wybuchu drugiej wojny światowej.

S U M M A R Y

The Polish settlements in Bosnia — 1938 y.

The Polish colonization started in the northern part of Bosnia about the year 1892. The settlers were given areas, covered with old beech and oak woodlands (forests) and their duty was during the period of three years to erect farm buildings.

Among the several national groups of people colonizing woodlands in the northern part of Bosnia (Italian, German, Hungarian, Tshecho-Slovakian, Ukrainian and Polish) the Polish was numerically the largest. As illustrated by the biggest Polish colony in Bosnia — Nowy Martyniec — Poles arriving to Bosnia were born mainly in parts of Poland, which were governed, after the partitions of Poland, by the Austrians (I map), but these people, before emigrating to Bosnia, were living mainly on areas, of the former govern. of Lublin and Wolhinia. The Polish emigrants were here the tenants of grounds, belonging to large estates.

After the I world war the emigration of Polish agriculturists to Jugoslavia did not decline completely in spite of the fact, that Bosnia was separated from Polish territories by three political frontiers. At that time, however, we notice a considerable move of the Polish colonists from Bosnia to Brazil, France and the U. S. A. Too great differences in the prices paid for land in Poland and Jugoslavia, prevented them from returning to their motherland.

The high population's natural increase, was not absorbed by the migration to other countries. It migrated to areas, situated nearest its maternal colonies, where it settled on premises bought out from the Serbo-Croat neighbours.

The state of Polish settlements in Bosnia in 1938 is illustrated on map III (on the end) where are shown the maternal Polish colonies on grubbed woodlands and the localities and areas, on which the Poles by buying out land, were gradually forming an ever increasing percentage of the population.

The number of Polish colonists in Bosnia amounted in 1938 y. 18.000. The great masses of this Polish colonists left their settlements in the Jugoslavia on 1946 y. and moved to Bolesławiec district, repolonizing thus our historic Silesian territories.

*Institute of Geography,
University M. Curie-Skłodowska, Lublin*

OBJAŚNIENIA DO MAPY POZA TEKSTEM
EXPLANATION TO THE MAP

Osady polskie w półn. Bośni.

Objaśnienie znaków –

- 1) Kolonie polskie względnie z większością polską założone na karczunkach.
 - 1) The Polish clearing, settlements.
 - 2) Kolonie zasiedlone przez inne narodowości.
 - 2) The clearing settlements of the other nationalities.
 - 3) Osady polskie lub skupienia polskie wśród innych narodowości, powstałe przez wykupno ziemi, względnie dzierżawę.
 - 3) The Polish villages or the Polish agglomerations they were arose by buying the land ofi.
 - 4) Zagrody polskie w rozprószeniu.
 - 4) The Polish farmhouses in dispersion among the other nationalities.
 - 5) Granice powiatów.
 - 5) The boundaries of the districts.
-

A. MALICKI.
OSADY POLSKIE W PŁN. BOŚNI

